

แนวปฏิบัติการรักษาโรคอุจจาระร่วงเฉียบพลัน

บทนำ

โรคอุจจาระร่วงและโรคติดเชื้อเฉียบพลันระบบหายใจในเด็ก นับเป็นโรคที่เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี เนื่องจากเป็นสาเหตุของการป่วยและการตายในอันดับแรกของกลุ่มโรคติดเชื้อที่เฝ้าระวังทั้งหมด

จากการสำรวจพฤติกรรมกำบังและการรักษาโรคอุจจาระร่วง ของกองโรคติดต่อทั่วไป กระทรวงสาธารณสุข⁽¹⁾ ในกลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ในชุมชนเมื่อปี พ.ศ.2538 พบว่าอัตราป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง 1.33 ครั้ง/ปี และในเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี มีอัตราป่วย 2.23 ครั้ง/คน/ปี ในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 8 นั้น งานโรคติดต่อทางอาหารและน้ำได้ตั้งเป้าหมายให้สอดคล้องกับ End Decade Goal พ.ศ.2543 (ค.ศ.2000) ที่จะลดอัตราป่วยในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ลง 25% และลดอัตราตายลง 50% (เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2533 หรือ ค.ศ.1990) นั่นคือ ลดอัตราป่วยของเด็กจากโรคอุจจาระร่วงของเด็กเหลือไม่เกิน 1 ครั้ง/คน/ปี และลดอัตราป่วยตายเหลือไม่เกินร้อยละ 0.03 และมุ่งสนับสนุนให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการป้องกันและรักษาโรค ซึ่งการประเมินผลการดำเนินงานดังกล่าวต้องอาศัยวิธีการสำรวจในชุมชน (Household survey) พบว่าเมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ 2542 อัตราป่วยลดลงตามเป้าหมาย คือ 1 คน/ครั้ง/ปี⁽²⁾ การให้การรักษาผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงอย่างเหมาะสมจะลดอัตราการป่วยหนักและอัตราป่วยตายลงได้ตามเป้าหมาย

โรคอุจจาระร่วง (Diarrhea)

หมายถึง ภาวะที่มีการถ่ายอุจจาระเหลว จำนวน 3 ครั้ง ต่อวันหรือมากกว่า หรือถ่ายมีมูกหรือปนเลือดอย่างน้อย 1 ครั้ง หรือถ่ายเป็นน้ำจำนวนมากกว่า 1 ครั้งขึ้นไปใน 1 วัน⁽³⁾

สาเหตุของโรคอุจจาระร่วง

โรคอุจจาระร่วงที่เกิดจากการติดเชื้อนั้นสาเหตุมาจากแบคทีเรีย ไวรัส โปรโตซัว และปรสิต หนอนพยาธิ

ลักษณะทางคลินิกและพยาธิกำเนิด

ภายหลังที่เชื้อรอดจากการถูกทำลายของสารภูมิคุ้มกันในน้ำลาย กรดที่กระเพาะ และค้างที่คูโอเดินัมแล้ว เชื้อจะแบ่งตัวและก่อพยาธิสภาพ ทำให้เกิดอาการซึ่งจำแนกเป็น 2 ชนิด คือ

1. Watery diarrhea หรือ non-invasive diarrhea ซึ่งมีสาเหตุจากสารพิษของแบคทีเรียและไวรัส
  - 1.1 สารพิษ (toxin) ของแบคทีเรียทำให้ cyclic AMP เพิ่มขึ้น เกิดภาวะการหลั่ง

(hypersecretion) ของเกลือและน้ำเข้าสู่โพรงลำไส้ เชื้อที่เป็นสาเหตุ ได้แก่ *Vibrio cholera 01, 0139, Enterotoxigenic E.coli (ETEC), Enteropathogenic E. coli (EPEC), Staphylococcus, Clostridium perfringens, Vibrio parahemolyticus, Bacillus cereus*

อาการที่เกิดจาก hypersecretion จากผนังลำไส้มีภาวะเป็นด่าง $pH > 6$, reducing substance $< 1+$, ความเข้มข้นของ $Na^+ > 70$ มิลลิโมล/ลิตร

1.2 เชื้อไวรัส เช่น Rotavirus, Norwalk virus, เชื้อไวรัสทำอันตรายต่อเซลล์เยื่อส่วน tip ของ villi ลอกตัวหลุดออก เซลล์ที่ส่วน crypt ซึ่งเป็นเซลล์อ่อนยังพัฒนาไม่สมบูรณ์เคลื่อนเข้ามาคลุม ผลคือขาดน้ำย่อยแลคเทส ย่อยน้ำตาลแลคโทสไม่ได้ จึงเกิด osmotic diarrhea และไวรัสยังทำให้เกิดภาวะการหลังเกินด้วย (osmotic + secretory diarrhea) อาการจึงมีลักษณะเป็นน้ำ $pH < 6$ มี reducing substance $> 1^+$

เมื่อมีของเหลวอยู่ในโพรงลำไส้มาก ผนังลำไส้ถูกยืดออกจึงกระตุ้น neuromuscular reflex เพิ่มขึ้น ผลคือ ลำไส้บีบตัวแรง น้ำย่อยอาหารรวมทั้งของเหลวที่หลังเข้ามาในโพรงลำไส้ ผ่านลำไส้ส่วนบนลงไปยังส่วนล่างอย่างรวดเร็ว ขณะที่เซลล์เยื่อลำไส้ส่วนยอดของ villi ถูกยับยั้งการดูดซึมด้วย ผู้ป่วยจึงเสียเกลือและน้ำไปทางอุจจาระจำนวนมาก และเกิดอาการขาดน้ำได้รวดเร็วและอาจรุนแรง

2. Mucus bloody หรือ invasive diarrhea ในกลุ่มนี้เกิดจากแบคทีเรีย ซึ่งเมื่อปล่อยสารพิษในช่วงที่ผ่านลำไส้เล็ก สารพิษนี้จะยับยั้งการดูดซึมของเกลือและน้ำ แต่เมื่อผ่านมาถึงลำไส้เล็กส่วนปลายและลำไส้ใหญ่จะทำให้เกิดการอักเสบเป็นแผล พร้อมกับมีเม็ดเลือดขาวเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ในชั้น lamina propria, cytotoxin ของเชื้อทำอันตรายต่อเซลล์เยื่อ เซลล์ตายแล้วหลุดเกิดแผลเป็นหย่อม ๆ ดังนั้นอาการจึงเป็นได้หลายลักษณะตั้งแต่เป็นน้ำเหลว มีมูก ปนเลือด และรุนแรงถึงอุจจาระเลือดปนหนอง เชื้อโรคที่เป็นสาเหตุได้แก่ *Shigella spp, Salmonella spp., Enteroinvasive E.coli (EIEC), Compylobacter jejuni, Yersenia enterocolitica, Entamoeba histolytica*

ผู้ป่วยกลุ่มนี้อาจเกิดโรคแทรกซ้อน hemolytic uremic syndrome ตามมาได้ถ้าติดเชื้อ *Shigella dysenteriae 1* และ EHEC เช่น สายพันธุ์ 0157:H7 เป็นต้น

อันตรายจากโรคอุจจาระร่วง⁽⁴⁾

เมื่อป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง ผลกระทบของโรคอุจจาระร่วงที่สำคัญ คือ การเกิดภาวะขาดน้ำและเกลือแร่ในช่วงแรก และภาวะขาดสารอาหารในช่วงหลัง ซึ่งส่งผลให้ผู้ป่วยโดยเฉพาะในผู้ป่วยเด็กเกิดโรคติดเชื้อแทรกซ้อนเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้

การเสียเกลือเกิดขึ้นส่วนใหญ่ทางอุจจาระ ซึ่งความเข้มข้น แตกต่างกันตามชนิดของเชื้อที่เป็นสาเหตุ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1. แสดงค่าอิเล็กโทรไลต์และปริมาณอุจจาระของผู้ป่วยอุจจาระร่วงที่เกิดจากเชื้อต่าง ๆ กัน⁽⁴⁻⁶⁾

เชื้อที่เป็นสาเหตุ	อิเล็กโทรไลต์ในอุจจาระ (มิลลิโมลต่อลิตร)				ปริมาณอุจจาระ (ค่าโดยประมาณ มล./กก.วัน)
	Na ⁺	K ⁺	Cl ⁻	HCO ₃ ⁻	
อหิวาตกโรค ชนิด <i>Vibrio cholera 01</i>	88	30	86	32	120-480
<i>E.coli</i>	53	37	24	18	30-90
Rotavirus	37	38	22	6	30-90
เชื้ออื่น ๆ	56	25	55	18	30-60

การรักษาผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงเฉียบพลัน

การรักษามีประเด็นใหญ่อยู่ 3 ประการ คือ

1. การป้องกันและรักษาภาวะขาดน้ำ
2. ป้องกันภาวะทุพโภชนาการ โดยการให้อาหารระหว่างมีอาการอุจจาระร่วง และหลังจากหายแล้ว
3. การให้ยาปฏิชีวนะและยาต้านอุจจาระร่วง

1. การป้องกันและรักษาภาวะขาดน้ำ

การทดแทนน้ำและอิเล็กโทรไลต์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วง ได้มีการรักษาโดยให้สารน้ำทางปากและต่อมามีการศึกษายืนยันว่าการดูดซึมของโซเดียมเกิดขึ้นถ้ามีน้ำตาลอยู่ด้วย โดยโซเดียมจับคู่กับกลูโคสดูดซึมเข้าเยื่อบุลำไส้ด้วยกัน น้ำก็จะถูกดึงเข้าไปด้วย⁽⁷⁾

ดังนั้นการให้สารน้ำรักษาทางปากเหมาะสำหรับการป้องกันภาวะขาดน้ำ เมื่อเกิดภาวะขาดน้ำแล้วในระดับน้อยถึงปานกลางก็สามารถรักษาให้หายได้ แต่ต้องให้ครั้งละน้อยโดยใช้ช้อนตักป้อนจะดีกว่าใส่ขวดให้ดูด เพราะเด็กกำลังกระหายน้ำจะดูดอย่างรวดเร็ว จนได้รับสารน้ำปริมาณมากในครั้งเดียว จะทำให้เกิดอาการอาเจียน หรือดูดซึมไม่ทัน ทำให้ถ่ายมากขึ้น และแพทย์ต้องอธิบายให้พ่อแม่ตระหนักว่าการให้สารน้ำทางปากนั้นจะป้องกันหรือแก้ไขภาวะขาดน้ำ แต่เด็กจะยังไม่หยุดถ่าย ต้องเฝ้าระวัง ถ้ามีอาการอาเจียนหรือถ่ายอุจจาระเป็นน้ำ 10มล./กก./ชั่วโมง หรือมากกว่าอาจต้องให้สารน้ำทางหลอดเลือด

1.1 วิธีการรักษาผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วงเฉียบพลันด้วยสารน้ำทางปาก (Oral rehydration therapy-ORT)^(3,4)

หลักการให้ ORT เพื่อทดแทนน้ำและอิเล็กโทรไลต์ที่สูญเสียไปกับอุจจาระ ซึ่งแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ก. การป้องกันภาวะการขาดน้ำ (Prevention of dehydration) เมื่อมีการถ่ายอุจจาระเหลวมากกว่า 3 ครั้งต่อวัน หรือถ่ายเป็นน้ำมีปริมาณมาก ๆ แม้เพียงครั้งเดียว จะหมายถึงการสูญเสียน้ำและอิเล็กโทรไลต์ที่ไปกับอุจจาระ ดังนั้นเพื่อป้องกันการขาดน้ำจึงควรเริ่มให้การรักษาโดยเร็ว ด้วยการให้สารน้ำตาลเกลือแร่ทดแทนน้ำและอิเล็กโทรไลต์ที่ถ่ายออกไปจากร่างกาย เพราะถ้าหากปล่อยให้ถ่ายหลายครั้งแล้วจึงรักษาหรือรอให้อาการขาดน้ำปรากฏจะเสี่ยงต่อการเกิดภาวะขาดน้ำ ซึ่งหากขาดน้ำขั้นรุนแรงอาจช็อกและตายได้

ดังนั้น การให้สารน้ำทางปาก เรียกว่า ORT หรือ Oral Rehydration Therapy ซึ่งเป็นของเหลวที่เตรียมขึ้นได้ที่บ้าน หรือสารละลายน้ำตาลเกลือแร่ ORS สารน้ำหรืออาหารเหลวควรมีน้ำตาลกลูโคสไม่เกินร้อยละ 2 (2 กรัม%) ถ้าเป็นน้ำตาลซูโครสร้อยละ 4 (4 กรัม %) และถ้าเป็นแป้งร้อยละ 3-5 (3-5 กรัม %) และมีเกลือร้อยละ 0.3 (0.3 กรัม % หรือ Na 45-90 มิลลิโมล/ลิตร) สูตรที่องค์การอนามัยโลกแนะนำประกอบด้วย Na^+ 60-90 มิลลิโมล/ ลิตร K^+ 15-25 มิลลิโมล/ ลิตร Cl^- 50-80 มิลลิโมล/ ลิตร HCO_3^- 8-12 มิลลิโมล/ ลิตร เตรีอซ์โตรส 2 % ไอ อาร์ เอส ขององค์การเภสัชกรรม ประกอบด้วย Na^+ 90 มิลลิโมล/ ลิตร, K^+ 20 มิลลิโมล/ ลิตร, Cl^- 80 มิลลิโมล/ ลิตร, HCO_3^- 30 มิลลิโมล/ ลิตร, กลูโคส 111 มิลลิโมล/ลิตร (กลูโคส 2 กรัม %)

เมื่อเริ่มมีอาการอุจจาระร่วงระยะแรก ถือเป็นการรักษาเบื้องต้นตามหลักการพึ่งพาตนเอง (Self care) การให้สารน้ำตาลเกลือแร่หรือของเหลวหรืออาหารเหลวที่เรียกว่า ORT นี้ ควรให้กินครั้งละน้อย ๆ และบ่อย เพื่อให้ย่อยและดูดซึมได้ทัน และต้องไม่ดื่มที่จะให้ในปริมาณที่เพิ่มขึ้นจากปกติที่เคยได้รับ พร้อมกับอาหารเหลวที่เคยได้รับอยู่ เช่น ให้นมแม่ปกติ แต่ถ้าเป็นนมผสม ให้ผสมตามปกติ แต่ลดปริมาณนมที่ให้ลงครึ่งหนึ่งต่อมื้อ สลับกับของเหลว ORT หรือ สารละลาย ORS อีกครึ่งหนึ่ง และถ้าถ่ายเป็นน้ำครั้งละมาก ๆ ให้ดื่ม ORT 10 มล./กก. ทดแทนต่อครั้ง⁽²⁶⁾ ที่ถ่ายหรือให้ ORT 30-90 มล./กก./วัน เพื่อแทนอุจจาระทั้งวัน แต่ถ้าถ่ายกระปิบกระปอยหรือครั้งละน้อยๆ ไม่ต้องกำหนดจำนวนแต่ให้ดื่ม ORT เพิ่มขึ้นตามต้องการ

ข. การรักษาภาวะขาดน้ำ (Treatment of dehydration)

เมื่อผู้ป่วยมีอาการอุจจาระร่วง จะมีการเสียเกลือและน้ำไปทางอุจจาระ อาเจียน และทางเหงื่อ ในช่วงแรกที่มีการถ่ายอุจจาระเป็นน้ำ อาการของการขาดน้ำจะปรากฏไม่ชัด อาจสังเกตได้จากอาการกระหายน้ำแต่เพียงอย่างเดียว และเมื่อขาดน้ำมากขึ้น อาการจึงจะปรากฏให้เห็น ตามความรุนแรงของภาวะขาดน้ำดังแสดงในตารางที่ 2. ^(4, 9, 10)

การรักษาภาวะขาดน้ำด้วยสารน้ำทางปาก

ในเด็กที่มีภาวะขาดน้ำน้อยถึงปานกลาง โดยจะเน้นการแก้ไขภาวะขาดน้ำ (deficit) ใน 4-6 ชั่วโมงแรก ด้วยสารละลายน้ำตาลเกลือแร่ หรือ โออาร์เอส (ORS)

ปริมาณของสารน้ำสำหรับแก้ไขภาวะน้ำในช่วง 4 ชั่วโมงแรกต่อด้วย maintenance ให้คิดปริมาณดังนี้ คือ **ขาดน้ำน้อย** ให้สารน้ำทางปาก 50 มล./กก. ใน 4 ชม. แรก และให้ maintenance 100 มล./กก. จนครบ 24 ชั่วโมง

ขาดน้ำปานกลาง ให้สารน้ำทางปาก 100 มล./กก. ใน 4 ชม. แรก และให้ maintenance 100 มล./กก. จนครบ 24 ชั่วโมง)

ขาดน้ำมาก ให้สารน้ำทางปากให้เร็วและมากที่สุดพร้อมทั้งส่งต่อโรงพยาบาลเพื่อให้สารน้ำทางหลอดเลือด (IV. fluid)

ตารางที่ 2. ภาวะขาดน้ำประเมินจากอาการและอาการแสดงทางคลินิก ^(4,27,28)

ความรุนแรง	น้อย 3-5 %	ปานกลาง 6-9 %	มาก ≥ 10 %
ชีพจร	ปกติ	เร็ว	เร็ว เบา
ความดันเลือด	ปกติ	ปกติหรือต่ำลง มากกว่า 10 มม.ปรอท	ต่ำ หนีมีด pulse pressure < 20 มม.ปรอท
พฤติกรรม	ปกติ	กระสับกระส่าย	กระวนกระวายถึงซึมมาก
กระหายน้ำ	เล็กน้อย	ปานกลาง	มาก
เยื่อปาก	ปกติ	แห้ง	แห้งจนเหี่ยว
น้ำตา	มีน้ำตา	ลดลง	ไม่มีน้ำตา ตาลึกโหล
กระหม่อมหน้า	ปกติ	บวมเล็กน้อย	บวมมาก
ความยืดหยุ่นของผิวหนัง	ยังดีอยู่	เสียเล็กน้อย ไม่คืนกลับ ในช่วง 2 วินาที	จับแล้วยังตั้งอยู่นานเกิน > 4 วินาที
Urine specific gravity	> 1.020	> 1.020 ปัสสาวะออกน้อยลง < 1 มล./100 kcal/ชั่วโมง	ปัสสาวะออกน้อยมาก 0.5 มล./100 kcal/ชั่วโมง หรือปัสสาวะไม่ออก
Capillary refill	< 2 วินาที	2 - 3 วินาที	3 - 4 วินาที

การรักษาภาวะขาดน้ำด้วยสารน้ำทางหลอดเลือด

เมื่อผู้ป่วยรับสารน้ำทางปากไม่ได้ อาเจียน ท้องอืด หรือ ถ่ายมากเกิดอาการขาดน้ำมากปานกลางถึงขาดน้ำมาก จำเป็นต้องให้สารน้ำทางหลอดเลือดดำ

หลักการรักษาด้วยสารน้ำทางหลอดเลือดดำโดย การคำนวณสารน้ำเพื่อทดแทน deficit + maintenance + concurrent loss ดังต่อไปนี้

1. ปริมาณที่ทดแทน deficit จากการประเมินสถานะการขาดสารน้ำ (ตารางที่ 2) ต่อหน่วยน้ำหนักตัวแล้วยังมีหลักการคิดอยู่ว่าผู้ป่วยที่มีภาวะขาดน้ำมากกว่าร้อยละ 10 แล้วให้คิดทดแทนในวันแรกมากที่สุดได้เพียงร้อยละ 10 ก่อน ส่วนที่ยังขาดอยู่ให้ทดแทนในวันต่อไป ยกเว้น hypertonic ที่มีระดับ $\text{Na}^+ > 160$ มิลลิโมล/ลิตร ให้แก้ deficit เพียงร้อยละ 5 ใน 24 ชั่วโมงแรก ส่วน deficit อีกร้อยละ 5 ให้ทดแทนในวันต่อไป⁽¹⁰⁾

2. ปริมาณ maintenance คิดตามแคลอรีที่ผู้ป่วยใช้ ตามสูตรของ Holiday และ Segar^(11, 12)

น้ำหนักตัว 0 - 10 กก. ใช้ 100 กิโลแคลอรี/กก.

10 - 20 กก. ใช้ 1000 + 50 กิโลแคลอรี/กก. ที่มากกว่า 10 กก.

>20 กก. ใช้ 1500 + 20 กิโลแคลอรี/กก. ที่มากกว่า 20 กก.

กำหนดให้น้ำ 100 มล./100 กิโลแคลอรีที่ใช้และ Na^+ , K^+ 2-3 มิลลิโมล/100 กิโล

แคลอรี

3. ทดแทน concurrent loss คือทดแทนสารน้ำที่ยังสูญเสียต่อไปอย่างผิดปกติ ถ้าเก็บดวง วัดหรือชั่งน้ำหนักได้ต้องพยายามทำเพื่อจะได้ทดแทนให้พอเพียงและเหมาะสม

อัตราการให้สารน้ำเข้าหลอดเลือด ชนิดของสารน้ำและการประเมินการรักษา^(13, 14)

ช็อกเนื่องจากภาวะขาดน้ำพบได้บ่อยในทารกและเด็ก การรักษาช็อกนั้นมีหลัก คือต้องพยายามเติมสารน้ำชนิดที่ใกล้เคียงกับ ECF เข้าไปขยาย ECF โดยรวดเร็ว สารน้ำที่ใช้ได้ดี คือ Ringer lactate solution (RLS) หรือ 0.9% saline (NSS) ปริมาณ 20 มล./กก./ชม. ในรายที่อาการหนักอาจต้องให้ป้อนเข้าหลอดเลือด ให้สารน้ำ 40 มล./กก. ให้หมดได้ภายใน 15-30 นาที เนื่องจากในผู้ป่วยที่ช็อกเลือดมักจะมีภาวะเป็นกรด ถ้ามีอาการหอบลึก ปัสสาวะมีภาวะเป็นกรด ควรให้ NaHCO_3 2-3 mEq/กก. เข้าหลอดเลือดด้วย

เมื่อผู้ป่วยหายจากช็อก ชีพจรจะเต้นช้าลงและแรงดี tissue perfusion ดีขึ้น ความดันโลหิตกลับคืนเข้าสู่ปกติ ผู้ป่วยจะมีปัสสาวะออกมาในกระเพาะปัสสาวะ หรือถ่ายได้อย่างน้อยประมาณ 1 มล./100กิโลแคลอรีต่อชั่วโมง จึงจะเป็นที่พอใจ ผู้ป่วยที่มีอาการช็อกนาน ๆ เลือดไปเลี้ยงไตลดลงอาจเป็นผลทำให้เกิดไตหยุดทำหน้าที่ได้ จึงควรแก้ไขให้เร็วที่สุด เมื่อหายช็อกแล้ว มี capillary refill < 2 วินาที ผู้ป่วยยังไม่มีปัสสาวะควรให้ furosemide 1-2 มก./กก. เข้าหลอดเลือด ถ้าไม่มีปัสสาวะต้องตรวจเลือด ดูว่าผู้ป่วยเข้าสู่ภาวะไตวายหรือไม่ เพื่อให้การรักษาที่เหมาะสมต่อไป

ในผู้ป่วยที่มีอาการขาดน้ำปานกลางควรให้สารน้ำเร็วตอนแรก (initial rehydration) ให้ 10-20 มล./กก./ชม. ในเวลา 2 ชั่วโมงและเมื่อคำนวณปริมาณสารน้ำ (defecit + maintenance) แล้วส่วนที่เหลือคำนวณ

ให้ภายใน 22 ชั่วโมง ผู้เชี่ยวชาญบางคนแนะนำให้ทดแทน deficit ให้หมดใน 8 ชั่วโมง ส่วน maintenance fluid ให้ใน 16 ชั่วโมงก็ให้ผลดีเช่นเดียวกัน⁽¹⁵⁾ ยกเว้นในรายที่มีอาการโกลีซ็อกหรือซ็อกจะได้ผลไม่แน่นอน เช่น ผู้ป่วยอายุมากกว่า 1 ปีขาดน้ำซ็อกจากโรคอุจจาระร่วง เช่น อหิวาตกโรคต้องให้ทดแทน deficit ให้หมดในเวลา 3 ชั่วโมง^(3,4)

ชนิดของสารน้ำที่ใช้ในการเติมเข้า ECF เร็วในช่วงแรกนี้ควรเป็นสารน้ำที่มีความเข้มข้นโซเดียมตั้งแต่ 50 มิลลิโมล/ลิตร เช่น 1/3 NSS in 5% dextrose จนถึง Ringer's lactate หรือ NSS ที่มี Na^+ isotonic ไม่ควรใช้สารน้ำที่มี Na^+ 30 มิลลิโมล/ลิตร สำหรับ initial rehydration นอกจากจะเติม NaHCO_3 เข้าไว้ช่วยให้มีความเข้มข้นของโซเดียมสูงขึ้น เพราะสารน้ำที่มีโซเดียมต่ำหรือไม่มีเลย เช่น 5% dextrose ถึงแม้จะเป็น iso-osmotic แต่เมื่อเข้าไปในร่างกายเมื่อน้ำตาลถูกใช้ไปแล้วจะเหลือน้ำ ซึ่งจะทำให้ของเหลวในร่างกายถูกเจือจางลงรวดเร็วเกิด relative hyponatremia และอาการเป็นพิษจากน้ำได้

การเลือกชนิดของสารน้ำภายหลัง initial rehydration

การเลือกใช้น้ำชนิดของสารน้ำที่จะให้กับผู้ป่วยนั้น ถ้าอาศัยข้อมูลของการเสียอิเล็กโทรลัยท์ ที่ผู้ป่วยเสียไปแล้ว (deficit) บวกกับกำลังจะเสียไปทาง maintenance ซึ่งจะต้องการโซเดียม โปตัสเซียม 2-3 มิลลิโมล/100 กิโลแคลอรี ในรายที่มี severe dehydration แบบต่าง ๆ จะได้น้ำเกลือที่มีส่วนประกอบต่าง ๆ ดังนี้

- Isotonic dehydration จะเลือกให้สารน้ำที่มี Na 50-70 มิลลิโมล/ลิตร
- Hypotonic dehydration จะเลือกให้สารน้ำที่มี Na 75-85 มิลลิโมล/ลิตร
- Hypertonic dehydration จะเลือกให้สารน้ำที่มี Na 25-40 มิลลิโมล/ลิตร

ถ้าเติมโปตัสเซียม 2-3 มิลลิโมล/กก./วัน เข้าในสารน้ำทางหลอดเลือดควรทำเมื่อผู้ป่วยถ่ายปัสสาวะแล้ว ในรายที่ขาดโปตัสเซียมให้ให้โปตัสเซียม 3-5 มิลลิโมล/กก./วัน แต่ไม่ควรเติมโปตัสเซียมเข้าไว้ในสารน้ำเข้มข้นเกิน 40 มิลลิโมล/ลิตร ยกเว้นถ้ากับการรักษาด้วยการวัดคลื่นหัวใจ

ในทางปฏิบัติ การรักษาผู้ป่วยตอนแรกมักจะไม่ทราบผลอิเล็กโทรลัยท์ ผู้ป่วยที่มีอาการขาดน้ำปานกลางถึงมาก จึงจำเป็นต้องให้ initial rehydration ก่อนด้วย NSS, R-L หรือ 1/2 NSS in 5% dextrose ในอัตรา 20 มล./กก./ชม. เมื่อทราบผลอิเล็กโทรลัยท์ จึงเปลี่ยนน้ำเกลือให้มีส่วนประกอบที่เหมาะสมดังได้เสนอไว้ข้างบน โดยทั่วไปอาจไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตรวจอิเล็กโทรลัยท์ในการรักษา ผู้ป่วยอุจจาระร่วงทุกรายเพราะผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็น isotonic dehydration การเลือกสารน้ำให้ผู้ป่วยแบบ isotonic dehydration ต่อจาก initial rehydration จะครอบคลุมผู้ป่วยส่วนใหญ่ ในรายที่มี hypertonic dehydration อาจจะมีภาวะแคลเซียมต่ำควรเติมแคลเซียมเข้าไว้ในสารน้ำโดยใช้ 10% calcium gluconate 10 มล./ลิตร

Metabolic acidosis

ผู้ป่วยที่มีภาวะเลือดเป็นกรดจะหายใจเร็วเพื่อขับคาร์บอนไดออกไซด์ออกและปัสสาวะมี pH เป็นกรด ในทารกที่อายุน้อยและโตยังพัฒนาไม่เต็มที่อาจมี acidosis ได้ นาน ต้องให้ NaHCO_3 การให้ ต้องคำนึงว่า distribution factor ของ HCO_3^- เท่ากับ $0.6 \times$ น้ำหนักตัว ไบคาร์บอเนตต้องใช้เวลา 6-8 ชั่วโมง ในการเข้าเซลล์ จึงเป็นการแก้ไข extracellular fluid (ECF) ก่อน ทำได้ 2 วิธีดังนี้

1. เมื่อผู้ป่วยหอบและปัสสาวะเป็นกรดแสดงว่ามี metabolic acidosis ให้คิด NaHCO_3 2-3 มิลลิโมล/กก. ทำให้เจ็จางลงเท่าตัวฉีดเข้าหลอดเลือด
2. เมื่อทราบผล total CO_2 content หรือ base excess, (ค่าปกติ 22 ± 2 , $\text{BE} \pm 4$ มิลลิโมล/ลิตร) ให้ NaHCO_3 เพิ่ม total CO_2 content ขึ้นมาถึง 15 มิลลิโมล/ลิตร หรือถ้าอาศัยค่า BE ให้ NaHCO_3 เพื่อเพิ่ม BE ขึ้นมาเป็น -4 มิลลิโมล/ลิตร

การให้ทดแทน concurrent loss

Concurrent loss หมายถึง สารน้ำที่สูญเสียออกจากร่างกายต่อเนื่องอย่างผิดปกติในระหว่างการรักษา ซึ่งในรายที่ได้รับสารน้ำทางหลอดเลือดอาจเพิ่มให้ทางหลอดเลือดเท่ากับปริมาณอุจจาระที่ออก โดยใช้ $1/3 - 1/2$ NSS in 5% dextrose หรือให้กินทางปากตามปริมาณอุจจาระที่ออกซึ่งมีประมาณ 30-90 มล./กก./วัน^(33,34)

สำหรับผู้ป่วยอหิวาต์ เมื่อให้สารน้ำทางหลอดเลือดแล้ว เพื่อทดแทนอุจจาระที่ออกมาในแต่ละชั่วโมงแล้วยังต้องให้ ORS 5 มล./กก./ชั่วโมง เพื่อลดปริมาณอุจจาระด้วย⁽⁴⁾

การตรวจทางห้องทดลองอื่น ๆ ในภาวะขาดน้ำ

Blood urea nitrogen (BUN) ซึ่งมักมีค่าสูงขึ้นกว่าปกติ (10-20 มก./ดล.) การรักษาภาวะขาดน้ำที่มีประสิทธิภาพจะทำให้ BUN ลดลงใกล้เคียงกับค่าปกติภายหลังการรักษา 24 ชั่วโมง ผู้ป่วยที่มี BUN สูงอยู่นานวันภายหลังการรักษาควรค้นหาโรคไตในผู้ป่วยรายนั้น

ปัสสาวะจะมีความถ่วงจำเพาะสูงขึ้น มักสูงกว่า 1.020 ในทารกและเด็กแต่ในทารกแรกเกิดส่วนใหญ่มักสามารถทำให้ปัสสาวะมีความถ่วงจำเพาะได้สูงสุดเพียง 1.015 มีน้อยรายที่อาจทำให้ปัสสาวะเข้มข้นได้ถึง 1.020 นอกจากนี้อาจมีโปรตีนเล็กน้อย และมี เซลล์เพิ่มขึ้นได้บ้าง

ซีรัมโปรตีนอยู่ในเกณฑ์สูงกว่าปกติ ซีรัมโปตัสเซียมสูงในเกณฑ์ของปกติ

2. การให้อาหารรับประทานระหว่างเป็นโรคอุจจาระร่วง (Early feeding of appropriate foods)

การศึกษาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าการใช้ ORT ผสมแป้ง หรือ glucose polymer ทำให้อุจจาระออกมาน้อยลง ภาวะโภชนาการของเด็กดีขึ้น⁽¹⁷⁻²¹⁾ ซึ่งลบล้างแนวคิดเรื่องการให้ลำไส้พักด้วย

การงดอาหารทางปาก (Nothing per mouth-NPO) เมื่อแก้ไขภาวะขาดน้ำ 4-6 ชั่วโมงแล้วจะเป็นทางปาก หรือทางหลอดเลือดก็ควรเริ่มให้กิน มีการศึกษาให้เด็กได้กินนมแม่⁽²²⁾ กินนมผสมเจือจางและผสมปกติ และอาหารเหลวพวกแป้งต่าง ๆ ถ้าวพบว่าไม่ได้ทำให้อาการแยกลงในเด็กที่มีอาการไม่รุนแรง⁽²³⁻²⁸⁾ และ ข้อมูลจากการทำ Meta-analysis จากรายงานการให้เด็กได้รับอาหารเร็ว^(23,27,29,30) แสดงให้เห็นว่า ระยะเวลาของการหายเร็วขึ้น 0.43 วัน แต่ประโยชน์ที่ได้มากกว่า คือ ภาวะโภชนาการดีกว่า ส่วนชนิด ของนมเมื่อเป็นโรคอุจจาระร่วงโดยเฉพาะ Rotavirus ทำให้น้ำย่อยแลคแทสลดลงแต่เด็กสามารถกินนม แม่ต่อไปได้⁽²²⁾ ส่วนนมผสมนั้น Brown และคณะ⁽³¹⁾ ได้ทำ Meta-analysis รายงานว่า นมที่มีน้ำตาลแลค โทสเมื่อให้เด็กกินร้อยละ 80 กินนมผสมปกติได้อย่างปลอดภัย^(23, 31) American Academy of Pediatrics ได้เคยแนะนำให้เริ่มด้วยนมผสมเจือจางก็ได้ทบทวนคำแนะนำและแถลงว่า ถ้าเด็กไม่มีอาการของการดูด ซึมบกพร่อง ก็ให้อาหารที่เหมาะสมรวมทั้งนมผสมปกติได้⁽³²⁾ จากการศึกษาของ Molla และคณะ⁽³³⁾ พบว่าในช่วงที่มีอุจจาระร่วง การดูดซึมของอาหารพวกประเภทแป้งหรือ glucose polymer จะดีกว่าไขมัน และโปรตีน ดังนั้น อาหารพวก ข้าว มัน เนื้อไม่ติดมัน โยเกิร์ต กล้วยและ ผัก เด็กจะรับได้ดี^(23,32,34) ส่วน อาหารมัน ๆ หรือเครื่องดื่มที่มีความเข้มข้นของน้ำตาลสูงควรงด

การให้อาหารแก่เด็กระหว่างมีอาการอุจจาระร่วง และหลังจากหายแล้ว⁽³⁾

การให้อาหารแก่เด็กระหว่างท้องร่วงและหลังจากหายแล้วเพื่อป้องกันการขาดอาหารให้เริ่มให้อาหารภายหลังจากให้ โอ อาร์ เอส กินทางปากแล้ว 4 ชั่วโมง

2.1 ถ้าเลี้ยงด้วยนมแม่ ให้ลูกดูดนมให้มากขึ้น

2.2 ถ้าไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่ให้ปฏิบัติดังนี้

เด็กอายุต่ำกว่า 6 เดือน

กินนมผสม : ผสมตามปกติ แต่แบ่งให้เด็กกินครั้งเดียวสลับกับสารละลายน้ำตาลเกลือแร่ โอ อาร์ เอส อีกครั้งหนึ่งปริมาณเท่ากับนมที่เคยกินตามปกติ

เด็กอายุ 6 เดือนขึ้นไป

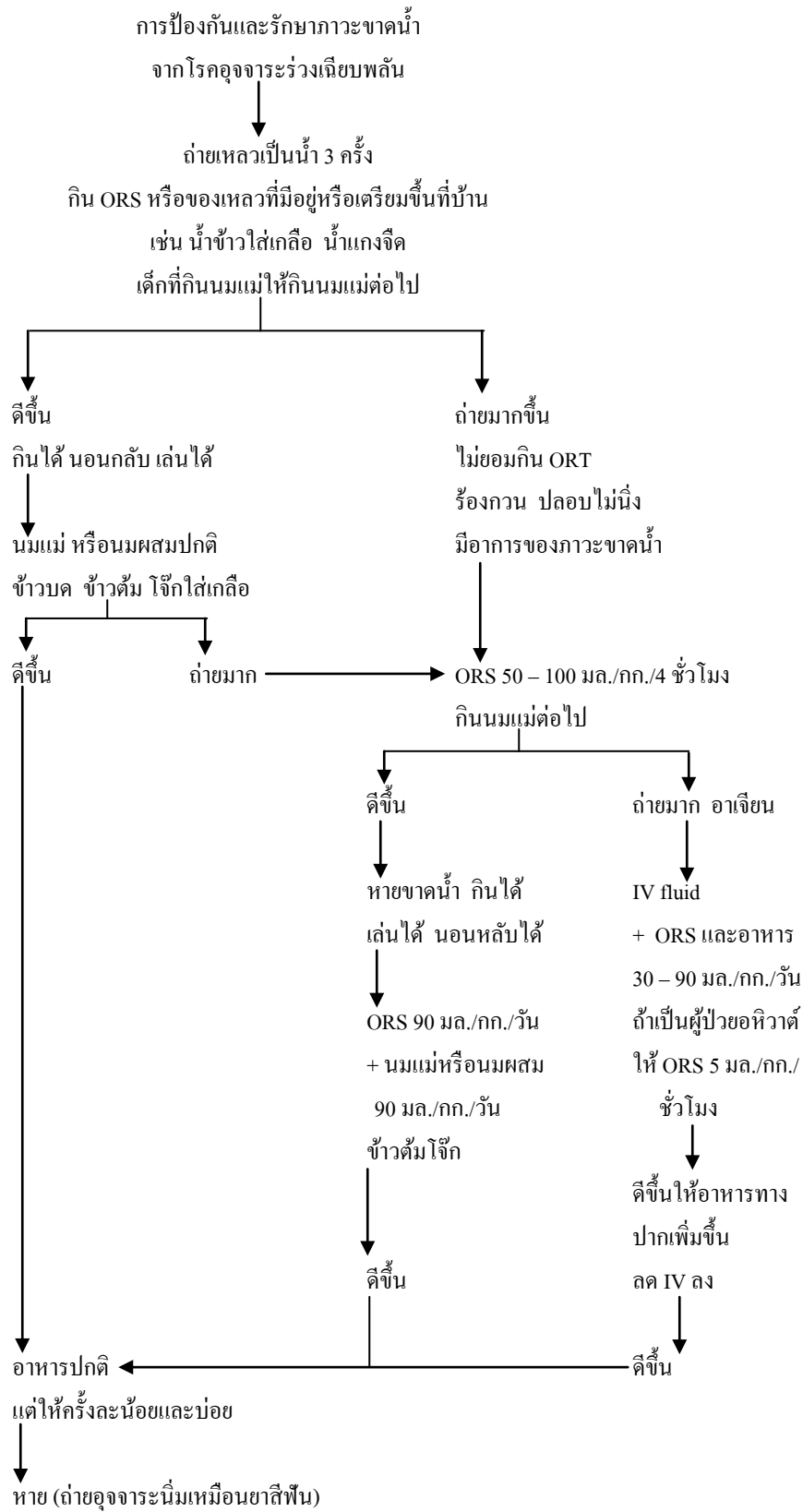
- ให้อาหารที่มีประโยชน์ ซึ่งเตรียมเป็นอาหารเหลวที่ง่ายขึ้น เช่น โจ๊ก ข้าวต้มผสมกับผัก ปลาต้ม เนื้อสัตว์ต้มเปื่อย ให้เด็กกินระหว่างท้องร่วงและให้เป็นอาหารพิเศษเพิ่มอีกวันละ 1 มื้อ เป็นเวลา 2 อาทิตย์ หลังจากหายท้องร่วงหรือจนกว่าเด็กจะมีน้ำหนักปกติ

- ควรปรุงและบดหรือสับอาหารให้ละเอียด

- พยายามให้เด็กกินอาหารให้ได้มากที่สุดเท่าที่เขาต้องการ

- ให้กินกล้วยน้ำว้าสุกหรือน้ำมะพร้าวเพื่อเพิ่มแร่ธาตุโปตัสเซียม

2.1 ในรายที่ได้สารน้ำทางหลอดเลือด ปัจจุบันไม่แนะนำให้งดอาหาร ให้อาหารเหลวหรือนมแม่ได้ตาม 2.1-2.2 แต่ถ้าดื่มนมผสมให้งดไว้ก่อน ให้ ORS อย่างน้อย 1 ออนซ์/กก./วัน เป็นเวลา 12 ชั่วโมง แล้วเริ่มให้นมผสมปกติต่อไปในปริมาณเท่ากันอีก 12 ชั่วโมง

3. การใช้ยาปฏิชีวนะและยาต้านอาการระร่วง

โรคอุจจาระร่วงส่วนใหญ่หายได้เอง⁽⁴⁾ ถ้าให้การป้องกันและรักษาภาวะขาดน้ำและให้อาหารที่เหมาะสม องค์การอนามัยโลก จึงแนะนำให้ใช้ยาปฏิชีวนะในรายที่มีสาเหตุจากอหิวาต์ , Shigella โดยเลือกยาตามความไวของยาในแต่ละท้องถิ่นในช่วงเวลานั้น⁽³⁻⁴⁾

ส่วน Salmonella การศึกษาการใช้ยาปฏิชีวนะ โดยสยามพร ศิรินาวิน และ Garner P⁽³⁵⁾ โดยทำ Meta-analysis พบว่า การใช้ยาปฏิชีวนะมีผลทำให้เชื้อในอุจจาระเป็นผลลบมากกว่า แต่จะกลับมาเป็นบวกอีกภายใน 3 สัปดาห์ เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ให้ยาหลอก แต่ในการศึกษานี้ไม่รวมเด็กที่มีภูมิคุ้มกัน -บกพร่อง และทารกแรกเกิด และยังไม่มียข้อมูลการศึกษาที่ใช้ยาในกลุ่มควิโนโลน ในกรณีที่เป็นเด็กอายุน้อยกว่า 3 เดือน เด็กที่มีอาการติดเชื้อนอกระบบทางเดินอาหารจำเป็นต้องใช้ยารักษาเพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อน ถึงแม้ว่าการให้ยาอาจทำให้ตรวจพบเชื้อในอุจจาระนานขึ้น

เชื้อ *E. coli* การศึกษาให้ นีโอมัยซิน รักษาเชื้อ *EPEC* มักรายงานว่าได้ผลแต่ไม่มีการศึกษาในรายที่ควบคุม (Control)⁽³⁶⁻³⁷⁾ แต่มีการศึกษาโดย Farmer K และคณะ รายงานไม่พบความแตกต่าง ระหว่างการรักษาด้วย นีโอมัยซิน หรือ การรักษาตามอาการอื่น ๆ⁽³⁸⁾ และยังไม่มียรายงานการทดลองรักษาโรคอุจจาระร่วงที่เกิดจากเชื้อ *ETEC*, *EHEC* และ *EIEC*. การใช้ นีโอมัยซิน อย่างแพร่หลาย ทำให้เกิดเชื้อดื้อยาและพิษต่อทางเดินอาหารของยาปฏิชีวนะตัวนี้ จะทำให้โรครุนแรงขึ้นหรืออุจจาระร่วงนานขึ้น⁽³⁹⁾

สรุปข้อบ่งใช้

การใช้ยาปฏิชีวนะให้เหมาะสมกับเชื้อที่เป็น enteropathogen จะทำให้ผู้ป่วยหายเร็วขึ้น ส่วนเชื้อ Salmonella ถ้าเป็นเด็กเล็ก เด็กที่มีภูมิคุ้มกันบกพร่อง ต้องให้ยาปฏิชีวนะเข้าหลอดเลือด เพื่อกำจัดการติดเชื้อนอกระบบทางเดินอาหาร ชนิดและขนาดของยาได้แสดงไว้ในตารางที่ 3

ยาต้านอาการระร่วง

ยาในกลุ่มนี้อาจแบ่งได้ตามกลไกการออกฤทธิ์ของยาดังนี้

1. ยาที่ลดการเคลื่อนไหวของลำไส้ ยาในกลุ่มนี้ไม่แนะนำให้ใช้ในการรักษาโรคอุจจาระร่วงเฉียบพลันในเด็ก เนื่องจากมีพิษต่อระบบประสาททำให้เกินขนาด และในกรณี invasive diarrhea ทำให้เชื้อเข้าผนังลำไส้ได้มากขึ้น นอกจากนี้ในเด็กอาจมีความไวต่อยานี้สูงมากจนเกิดภาวะพิษได้ จึงไม่สมควรใช้ในเด็ก ประโยชน์ที่จำกัดของยากลุ่มนี้คือ อาจใช้ในรายที่มีอาการปวดท้องเป็นอาการเด่นร่วมด้วย ซึ่งถ้าใช้ต้องระมัดระวังให้ขนาดที่ถูกต้อง

2. ยาที่ดูดซึมน้ำ (Hydrophilic agents) ยาในกลุ่มนี้จะดูดซึมน้ำเข้ามาในตัวยา ทำให้เห็นว่าอุจจาระมีเนื้อมากขึ้น ดูเหมือนอาการอุจจาระร่วงดีขึ้น แต่มีการศึกษาพบว่าจะมีการสูญเสียเกลือแร่และน้ำไปไปในอุจจาระมากขึ้นเพราะยาดูดซึมเอาไว้ ยาในกลุ่มนี้ ได้แก่ Plantago seed และ Polycarbophil

3. ยาที่ฤทธิ์ดูดซับ (Adsorbents) แนวคิดของการใช้ยากลุ่มนี้ คือ ยาจะดูดซับเชื้อแบคทีเรีย ไวรัส สารพิษต่าง ๆ รวมทั้งกรดน้ำดี บางคนเชื่อว่ายานี้เข้าไปเคลือบเยื่อลำไส้เป็นการป้องกันมิให้เกิดอันตรายต่อลำไส้

3.1 ยาที่มีฤทธิ์ดูดซับทั่วไป (General adsorbents)

๙. Attapulgit เป็น Hydrus magnesium aluminium silicate ซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติสามารถดูดซับน้ำได้ถึง 3 เท่าของน้ำหนักเป็นยาที่ inert ไม่ถูกดูดซึมเข้าร่างกาย จึงมีผลข้างเคียงน้อยมาก ยานี้ไม่ลดปริมาณอุจจาระในวันแรกอาจถ่ายอุจจาระบ่อยขึ้น⁽³⁾ แต่ในวันที่สองทำให้มีการถ่ายอุจจาระน้อยลง และอุจจาระข้นขึ้น⁽⁴⁰⁾

๑๐. Kaolin และ Pectin, kaolin เป็น Hydrus aluminium silicate อาจใช้เป็นยาเดี่ยวหรือใช้ร่วมกับ pectin ยานี้ไม่ถูกดูดซึมเข้าร่างกาย kaolin จะทำให้อุจจาระข้นขึ้นแต่จำนวนครั้งน้ำหนักอุจจาระหรือการสูญเสียน้ำและเกลือแร่ไม่ลดลง⁽⁴¹⁾ kaolin และ pectin ยังจับกับยาอื่น เช่น co-trimoxazole หรือ neomycin ทำให้ผลของยาดังกล่าวลดลงด้วย มีการศึกษาให้ kaolin พร้อมกับ ORS ในเด็กอุจจาระร่วงเฉียบพลัน พบว่าไม่ทำให้หายเร็วขึ้นหรือลดความรุนแรง⁽⁴²⁾

๑๑. Bismuth salts มีผู้ทดลองใช้ยา Bismuth subsalicylate รักษาผู้ป่วยอุจจาระร่วง พบว่ามีการถ่ายอุจจาระน้อยลงโดยเฉพาะในกลุ่มที่มีสาเหตุจาก toxigenic *E.coli* เป็นผลของ salicylate มากกว่าตัว Bismuth salt เอง ที่ทำให้ถ่ายอุจจาระน้อยลง สำหรับน้ำและเกลือแร่จะออกมาน้อยลงหรือไม่ ยังไม่ระบุชัดเจนต้องมีการศึกษาต่อ แต่พิษของยาอาจจะเกิดผลเสียมากกว่า

๑๒. กรด Tannic อาจช่วยเคลือบเยื่อผนังลำไส้ ผลการควบคุมอุจจาระร่วงไม่แน่นอน

๑๓. Activated charcoal มีความสามารถในการดูดซับสูงมาก แต่ประสิทธิภาพในการรักษาอาการอุจจาระร่วงไม่แน่นอน

3.2 Ion - exchange resins และ aluminum hydroxide เป็นสารที่มีคุณสมบัติในการดูดซับกรดน้ำดีในลำไส้ และดูดซับสารอื่น ๆ ด้วย เช่น กรดไขมัน ทำให้ไม่ถูกดูดซึมและขับถ่ายออกมากับอุจจาระ cholestyramine ได้ผลดี ในรายที่อุจจาระร่วงเกิน 7 วัน จะมีอาการสูญเสียกรดน้ำดีไปทางอุจจาระมากกว่าปกติ จึงมีการกระตุ้นให้สร้างกรดน้ำดีที่ตับมากขึ้นด้วย ในเด็กอุจจาระร่วงเฉียบพลันมีการศึกษารายงานว่า cholestyramine ทำให้ระยะเวลาการถ่ายเป็นน้ำสั้นลง⁽⁴³⁾ ข้อเสียของ

cholestyramine คือ ถ้าให้ขนาดเกินไปและระยะยาวจะเกิดมี steatorrhoea หรือ ทำให้ดูดต้นลำไส้ได้ จะรบกวนการดูดซึมของยาบางชนิด เช่น anticoagulant, digitalis, phenobarbital และ thyroxine ถ้าให้ยาพร้อมกัน ผู้ที่ได้ยานานอาจเกิดการขาด folate, vitamin K และ calcium ได้^(3,48)

4. ยาที่ออกฤทธิ์โดยทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของ electrolytes transport ยาในกลุ่มนี้เป็นยาที่ใช้เพิ่มการดูดซึม หรือช่วยลดการหลั่งน้ำและเกลือแร่จากลำไส้ ได้แก่ สารละลายน้ำตาลและเกลือแร่ ORS และ cereal base ORS ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าได้ผลดี ทำให้อุจจาระร่วงลดลง และช่วยรักษาภาวะขาดน้ำและเกลือแร่ได้ทุกอายุ

ยาที่ช่วยลดการหลั่งของน้ำและเกลือแร่จากลำไส้ (antisecretory drug) ได้แก่ ยาที่มีคุณสมบัติต้านฤทธิ์กับ prostaglandin เช่น aspirin และ indomethacin, encephalinase inhibitor กลไกการออกฤทธิ์อาจเกี่ยวกับ cyclic AMP หรือ protein kinase ในเยื่อลำไส้ ยาเหล่านี้ยังต้องการการศึกษาเพิ่มเติมอีกมาก

5. ยาที่ออกฤทธิ์ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของ intestinal flora ยากลุ่มนี้ ได้แก่ กลุ่ม probiotic เช่น *Saccharomyces boulardii* และ *Lactobacillus acidophilus* ซึ่งมี metabolic product อาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของ pH ในลำไส้นำไปสู่การยับยั้งการเจริญเติบโตของ enteropathogen และป้องกัน bacterial adherence และ colonization และยังให้กรดไขมันห่วงสั้นซึ่งเป็นกำลังงานแก่ลำไส้ใหญ่ ทำให้การดูดซึมเกลือและน้ำที่ลำไส้ใหญ่สมบูรณ์ขึ้น สำหรับผู้ป่วย acute diarrhea ได้ผลดีในรายที่เกิดจากเชื้อ rotavirus มีรายงาน multicenter trial ที่ยุโรปและมีรายงานการศึกษาการใช้ heat kill lactobacilli ทำให้ผู้ป่วยหายเร็วขึ้น ลดการเป็น persistent diarrhea ถึง probiotic เป็นยาที่ปลอดภัยและไม่มีคุณสมบัติรบกวนยาอื่น⁽⁴⁴⁻⁴⁸⁾

สรุปข้อบ่งใช้

เพื่อให้อาการอุจจาระร่วงหายโดยเร็ว ขอให้ตระหนักว่าการทำให้อุจจาระร่วงหายโดยเร็ว คือ การหาสาเหตุของอุจจาระร่วง และแก้ไขร่วมกับการให้ ORS เพื่อป้องกันและรักษาภาวะขาดน้ำและเกลือแร่จะได้ไม่นำไปสู่การป่วยหนักและฟื้นตัวได้ยาก นอกจากนี้ภาวะอุจจาระร่วงส่วนใหญ่จะหายได้เอง การให้ยาต้านอุจจาระร่วงจึงมีความจำเป็นเฉพาะในผู้ป่วยในบางรายที่ไม่มีการติดเชื้อและต้องการบรรเทาอาการ

ตารางที่ 3. ชนิดและขนาดของยาปฏิชีวนะ รับประทาน 5 วัน (มก./กก./วัน)

Salmonella (non typhoid)	Cotrimoxazole	10 (trimetroprim)
	Norfloxacin	10 - 20
Shigellosis	Norfloxacin	10 – 20
	Cotrimoxazole	10 (trimetroprim)
	Furazolidone	5 – 8
<i>V. parahemolyticus</i>	Cotrimoxazole	10 (trimetroprim)
	Norfloxacin	10 – 20
	Tetracycline (ถ้าอายุมากกว่า 8 ปี)	25 – 50
<i>C. difficile</i>	Metronidazole	20 – 40
	Vancomycin	50
<i>V. cholera</i>	Erythromycin	30
	Tetracycline (อายุมากกว่า 8 ปี)	30 – 50
	Norfloxacin	10 – 20
	Doxycycline (อายุมากกว่า 8 ปี)	5
	Ciprofloxacin	10 -20
	Ampicillin	25
<i>Campylobacter jejuni</i>	Erythromycin	30 – 50
	Norfloxacin	10 - 20

เอกสารอ้างอิง

1. จูติมา วงศาโรจน์ บรรณาธิการ การนิเทศน์งาน โครงการ CDD หลักสูตรฝึกอบรมการรักษาโรคอุจจาระร่วง กระทรวงสาธารณสุข พฤษภาคม 2539
2. จุฑารัตน์ ถาวรนนท์ กองโรคติดต่อทั่วไป ธันวาคม 2542 (ติดต่อบุคคล)
3. คู่มือการรักษาโรคอุจจาระร่วง และหลักเกณฑ์การใช้ยารักษาโรคอุจจาระร่วงเฉียบพลันในเด็ก สำหรับเภสัชกรและบุคลากรสาธารณสุข สิงหาคม 2540 วราห์ มีสมบุญ บรรณาธิการ
4. World Health Organization : Program for the Control of Diarrheal Disease. A manual for treatment of diarrhea : For use by physicians and other senior health workers.
WHO/CDD/80;2:1990
5. Hirschhorn N. The treatment of acute diarrhea in children. An historical and Physiological Perspective. *Am J Clin Nutr*, 1980;33:637-663.
6. Hirschhorn N, Kinzie JL, Sachar DB, et al. Decrease in net stool output in cholera during intestinal perfusion with glucose-electrolyte solution. *N. Engl J Med*. 1968;279:176-81
7. Pierce NF, Sack RB, Mirta RC, et al. Replacement of water and electrolyte losses in cholera by an oral glucose-electrolyte solution. *Ann Intern Med*. 1996.;70:1173-81
8. American Academy of Pediatrics: Provisional Committee Quality Improvement 1993-1995.
9. Walker-Smith JA, Sandhu BK, Isolauri E. et al. Guidelines prepared by the ESPGAN Working Group on Acute Diarrhea. Recommendations for feeding in childhood gastroenteritis. *European Gastroenterol Nutr* 1997;24:619-20.
10. Jospe N. Forbes G. Fluids and electrolytes : Clinical aspects. *Pediatr Rev* 1996;17:395-403.
11. Winters RW. Disorder of electrolytes and acid-base metabolism. In HL Barnett (Ed.) *Pediatrics* (14th ed.) New York. Appleton Century Croft, 1968
12. Holiday MA, Segar WE. Maintenance need for water in parenteral fluid therapy. *Pediatrics* 1957;19:823.
13. Finberg L, Kravath RE, Hellerstein S. Water and electrolytes in pediatrics : physiology, pathophysiology and treatment. 1993.
14. Winter RW. The body fluids in pediatrics, medical, surgical, and neonatal disorders of acid-base status, hydration, and oxygenation. Boston: Little Brown and Company 1973.

15. Simakachorn N, Pichaiapat V, Ritthipornpisarn P, Kongkaew C, Ahmad S, Varavithya W. Comparison of efficacy of Peptilose-base ORS (ORALNU) and WHO-ORS. *J Med Assoc Thai* 1993;76(2):42-8.
16. Sabchareon A, Chongsuphajaisiddhi T, Kittikoon P, Chanthavanich P. Rice powder salt solution treatment of acute diarrhea in young children. *Southeast Asian J Trop Med Public Health* 1992;23:427-32.
17. Carpenter CC, Greenough WB, Pierce NF. Oral rehydration therapy : the role of polymeric substrates. *N Engl J Med*. 1988;319:1346-48.
18. Gore SM, Fontaine O, Pierce NF. Impact of rice-based oral rehydration solution of stool output and duration of diarrhoea : meta-analysis of 13 clinical trials. *Br Med J*. 1992;304:287-91.
19. Pizarro D, Posada G, Sandi L, Moran JR. Rice-based oral electrolyte solutions for the management of infantile diarrhea. *N Engl J Med*. 1991;324:517-21.
20. Santosham M, Fayad I, Hashem M, et al. A comparison of rice-based oral rehydration solution and "early feeding" for the treatment of acute diarrhea in infants. *J Pediatr*. 1990;116:868-75.
21. Fayad Im, Hashem M, Duggan C, et al Comparative efficacy of rice-based oral rehydration solution of stool output and duration of diarrhoea : meta-analysis of 13 clinical trials. *Br Med J*. 1992;304:287-91.
22. Khin Mu, Nyunt-Nyunt W, Myokhin AJ, et al. Effect of clinical outcome of breast feeding during acute diarrhoea. *Br Med J*. 1985;290:587-9.
23. Margolis PA, Litteer T. Effects of unrestricted diet on mild infantile diarrhea : a practice-based study. *Am J Dis Child*. 1990;144:162-4.
24. Gazala E, Weitzman S, Weitzman Z, et al. Early versus late refeeding in acute infantile diarrhea. *Isr J Med Sci*. 1998;24:175-9.
25. Rees L, Brook CGD. Gradual reintroduction of full-strength milk after acute gastroenteritis in children. *Lancet*. 1979;1:770-1.
26. Placzek M, Walker-smith JA. Comparison of two feeding regimens following acute gastroenteritis in infancy. *J Pediatr Gastroenterol Nutr*. 1984;3:245-248.
27. Santosham M, Foster S, Reid R, et al. Role of soy-based, Lactose-free formula during treatment of acute diarrhea. *Pediatrics*. 1985;76:292-8.
28. Brown KH, Gastanaduy AS, Saavedra JM, et al. Effect of continued oral feeding on clinical and nutritional outcomes of acute diarrhea in children. *J Pediatr*. 1988;112:191-200.

29. Hjelt K, Paerregaard A, Petersen W, Christiansen L, Krasilnikoff PA. Rapid versus gradual refeeding in acute gastroenteritis in childhood: energy intake and weight gain. *J Pediatr Gastroenterol Nutr.* 1989;8:75-80.
30. Isolauri E, Vesikari T. Oral rehydration, rapid refeeding and cholestyramine for treatment of acute diarrhoea. *J Pediatr Gastroenterol Nutr.* 1985;4:366-74.
31. Brown KH, Peerson JM, Fontaine O. Use of nonhuman milks in the dietary management of young children with acute diarrhea : a meta-analysis of clinical trials. *Pediatrics.* 1994;93:17-27.
32. American Academy of Pediatrics, Committee on Nutrition. Use of oral fluid therapy and post-treatment feeding following enteritis in children in a developed country. *Pediatrics.* 1985;75:358-61.
33. Molla A, Molla AM, Sarker SA, Khatoon M, Rahaman MM. Effects of acute diarrhea on absorption of macronutrients during diseases and after recovery. In : Chen LC, Scrimshaw NS eds. *Diarrhea and malnutrition : interaction mechanism and intervention.* New York : Plenum Publishing, 1981.
34. Brown KH, Perez F, Gastanaduy AS. Clinical trial of modified whole milk, lactose-hydrolyzed whole milk, or cereal-milk mixtures for the dietary management of acute childhood diarrhea. *J Pediatr Gastroenterol Nutr.* 1991;12:340-50.
35. Sirinavin S, Gardner P. Antibiotics or treating salmonella gut infection Cochrane library November 1998.
36. Wheeler WE, Wainerman B. The treatment and prevention of epidemic infantile diarrhea due to *E. coli* 0-111 by the use of chloramphenicol and neomycin. *Pediatrics* 1954;14:357.
37. Love WC, Gordon AM, Gross R J, et al. Infantile gastroenteritis due to *Escherichia coli* 0142. *Lancet* 1972;2:355-7.
38. Farmer K, Hassall IB. An epidemic of *E. Coli* type 055:kg 59(B₃) in a neonate unit. *New Zealand Med J.* 1973;77:372.
39. Echeverria P, Verhaert L, Ulyangco CV, et al. Antimicrobial resistance and enterotoxin production among isolates of *Escherichia coli* in the Far East. *Lancet* 1978;2:589-92.
40. Madkour AA, Madina EMH, Azzouni O EZ , et al. Smectite in acute diarrhea in children : A double-blind placebo-controlled clinical trial. *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 1993;17:176-81.
41. Watkinson MA. A lack of therapeutic response to kaolin in acute childhood diarrhoea treated with glucose electrolyte solution. *J Trop Pediatr* 1982;28:308.

42. Mc Clung, H.J, Beck RD, Power P. The effect of a kaolin-pectin adsorbent on stool losses of sodium, potassium, and fat during a lactose-intolerance diarrhea in rats. *Pediatr*1980;96:769.
43. Pichaipat P, Pinyosamosorn R, Varavithya W. Aluminum hydroxide and cholestyramine in the treatment of acute diarrhea. *J Med Assoc Thai* 1989;72(Suppl):155-158.
44. Isolauri E, Juntunen M, Rautanen T, Sillanaukee P, Koivula T. A human *Lactobacillus* strain (*Lactobacillus casei*, sp strain GG) promotes recovery from acute diarrhea in children. *Pediatrics*. 1991;88:90-97.
45. Kaila M, Isolauri E, Saxelin M, Arvilommi H, Vesikari T. Viable versus inactivated *Lactobacillus* strain GG in acute rotavirus diarrhoea. *Arch Dis Child*1995;72:51-3.
46. Majamaa H, Isolauri E, Saxelin M, Vesikari T. Lactic acid bacteria in the treatment of acute rotavirus gastroenteritis. *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 1995;20:333-8.
47. Guandalini S, Pensabene L, Zikri MA, et al. *Lactobacillus* GG administered in oral rehydration solution to children with acute diarrhea : A multicenter European trial. *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 2000;30:50-60.
48. Simakachorn N, Pichaipat V, Rithipornpaisarn P, et al. Clinical evaluation of the addition of hypophilized, heat-killed *Lactobacillus acidophilus* LB to oral rehydration therapy in the treatment of acute diarrhea in children .*J Pediatr Gastroenterol Nutr* 2000;30:68-72.

วันดี วราวิทย์*, จิราศรี วัชรคุลย์**,

ประพันธ์ อานเป็รื่อง**,พรพิมล พัวประดิษฐ์*

ยง ภู่วรรณ***, บุญบา วิวัฒน์เวทิน ***,

สุภา หริกุล****, นิยะดา วิทยาศัย****

* ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์รามธิบดี

** ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

*** ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์

**** สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี